

บทคัดย่อ

การศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงในปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขงเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน กรณี ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการทำประมงปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขง เพื่อค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตชาวประมงในปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขง และเพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตของชาวประมงในปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขงให้กับชุมชน ในการศึกษาเน้นชาวประมงในท้องถิ่นเป็นผู้วิจัยร่วม ทุกกระบวนการเก็บ ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา การสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การเสวนา ศึกษาค้นคว้าเอกสาร กรณีศึกษา รวมทั้งจากอินเทอร์เน็ต รวมเวลาในการศึกษาครั้งนี้ 18 เดือน

การประมงแม่น้ำโขงคือความมั่นคงทางอาหารและอาชีพของชาวบ้านอันยาวนาน จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ทำให้ทราบว่าชาวประมงในพื้นที่ศึกษาประมาณ 83 คน โดยแยกเป็นบ้านเชียงคาน 45 คน และบ้านคกมาด 38 คน โดยแยก ชาวประมงบ้านคกมาดที่หาปลาบริเวณแม่น้ำเลยประมาณ 14 คน และแม่น้ำโขงประมาณ 28 คน ซึ่งจะมีบางคนที่หาปลาทั้งสองพื้นที่ประมาณ 5 คน แต่มีใช้ว่ามีชาวประมงแค่นี้ ยังมีบางส่วนที่ไม่สามารถเข้าถึง เพราะเนื่องจากอาจจะไปอยู่ตามหัวไร่ปลายนา บางส่วนไม่มีเรือบ้าง เวลาออกหาปลาต้องอาศัยยืมเรือคนอื่นบ้าง และยังมีชาวบ้านอื่นที่อยู่ใกล้เคียงที่มาหาปลาบริเวณปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขงจากการบอกเล่าของชาวประมงในพื้นที่ แต่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

ส่วนจำนวนของสัตว์น้ำที่ชาวประมงทราบที่จับเพื่อประกอบอาหารมีทั้งหมด 130 ชนิด โดยแยกเป็นปลา 115 ชนิด, ปู 3 ชนิด, กุ้ง 4 ชนิด, หอย 7 ชนิด

ปากแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขงประชาชนการพึ่งพิงทั้งอุปโภคและบริโภค ปลุกผัก หาปลา โดยชาวบ้านไม่ต้องพึ่งพิงแหล่งอาหารจากภายนอก แต่เมื่อมีโครงการ นโยบาย เพื่อการพัฒนาในพื้นที่จากรัฐบาล เช่น โครงการกั้นฝายแม่น้ำเลย ทำให้เกิดผลกระทบ เช่น แม่น้ำตื้นเขิน จำนวนและปริมาณสัตว์น้ำลดลง และมีบางชนิดที่หายไป กั้นเส้นทางเดินทางของสัตว์น้ำ พื้นที่บางส่วนหายไป และโครงการพัฒนาในลุ่มแม่น้ำโขงก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงเช่น เชื้อกันแม่น้ำโขงในประเทศจีน ที่ทำให้ระดับน้ำเกิดความแปรผวน ปริมาณปลาลดลง และปัญหาน้ำท่วม

ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องวิถีชีวิตของชาวประมงสามารถแบ่งได้ดังนี้ 1) ความรู้เรื่องสัตว์น้ำ 2) เครื่องมือหาปลาในการประมงแม่น้ำโขง 3) ความรู้ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการหาปลา 4) ความรู้ด้านวิถีชีวิตชาวประมง 5) ความรู้ด้านพิธีกรรม

จากวิถีชีวิตชาวประมงเชียงนำมาสู่การสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชนในพื้นที่ ได้แก่

- 1) การจัดกิจกรรมศิลปะแห่งสายน้ำ เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนในพื้นที่
- 2) การสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวประมง เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้การทำประมงในแม่น้ำเลย และแม่น้ำโขง โดยปรับปรุงแพปลาเก่าของชาวประมง (มหาวิทยาลัยชาวบ้าน หรือชุมชน) เป็นศูนย์ประสานของสมาชิกชาวประมง เป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 3) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเครือข่ายชาวประมงในกลุ่มแม่น้ำโขง และได้เข้าร่วมกับเครือข่ายภาคประชาชนลุ่มแม่น้ำโขง 8 จังหวัด
- 4) กิจกรรมการทำบุญต่อชะตาแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขง